

साहित्यकार डम्बरबल्लभ गड्तौलाको जीवनी, व्यक्तित्व, कृतित्वको अध्ययन र विश्लेषण

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय,
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम नेपाली विभाग
अन्तर्गत स्नातकोत्तर तह दोस्रो बर्षको
दसौं पत्रको प्रयोजनका लागि प्रस्तुत

शोधपत्र

शोधार्थी

नानुका घिमिरे
परीक्षा रोल नं. १००२१
नेपाली विभाग
महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम
२०६८

शोध निर्देशकको मन्तव्य

साहित्यकार डम्बरुबल्लभ गड्तौलाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन र विश्लेषण शीर्षकको शोधपत्र नानुका घिमिरेले मेरो निर्देशनमा तयार गरी प्रस्तुत गर्नुभएको हो । निरन्तर प्रयास गरी परिश्रमपूर्वक तयार पारिएको यस शोधपत्रप्रति म पूर्णरूपमा सन्तुष्ट छु र आवश्यक मूल्याङ्कनका लागि महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, नेपाली विभाग, इलाम समक्ष सिफारिस गर्दछु ।

मिति: २०६८/०१/२०

शोध निर्देशक

.....
शि.स.मुकुन्द गुरागाई
महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस
इलाम

स्वीकृति पत्र

त्रिभुवन विश्वविद्यालय मानविकी तथा सामाजिक शास्त्र सङ्काय महेन्द्ररत्न बहुमुखी क्याम्पस नेपाली विभाग अर्न्तगत स्नातकोत्तर तहको दशौं पत्रको प्रयोजनका लागि नानुका घिमिरेद्वारा तयार पारिएको *साहित्यकार डम्बरुबल्लभ गड्तौलाको जीवनी, व्यक्तित्व र कृतित्वको अध्ययन र विश्लेषण* शीर्षकको शोधपत्र स्वीकृत गरिन्छ ।

.....
सह.प्रा. बुद्धि घिमिरे
विभागीय प्रमुख
महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस,
इलाम

.....
बाह्य परीक्षक

.....
शिक्षण सहायक
मुकुन्द गुरागाईं
महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस,
इलाम

आफ्नो भनाइ

यो शोधपत्र तयार पार्नको लागि आफ्नो अमूल्य समयलाई पनि थाँती राखेर मलाई निरन्तर निर्देशन गर्नुहुने महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलामका गुरु श्री मुकुन्द गुरागाउँप्रति सर्वप्रथम हार्दिक कृतज्ञता ज्ञापन गर्दछु । साथै विभागीय प्रमुख श्री बुद्धि घिमिरे, म.र.ब. क्याम्पस इलाम नेपाली विभाग अर्न्तगतका गुरुवर्गहरु प्रति पनि कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

मेरो जीवनमा शिक्षाको ज्योति फैलाउन सहयोग गर्नुहुने मेरा पुजनीय माता निलाकुमारी घिमिरे र पिता देवीप्रसाद घिमिरेप्रति हृदयदेखि नै कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु । जीवनका हरेक मोडहरुमा कर्तव्य पथमा निरन्तर लाग्न सल्लाह दिनुहुने दाइहरु सुमन र दिनेशप्रति पनि आभार व्यक्त गर्दछु । यस शोधपत्र तयारीका क्रममा सम्पूर्ण सहयोग गर्दै प्रत्येक समय सरसल्लाह दिएर घचघच्याइरहने मेरा श्रीमान् श्री यम भण्डारी ज्यूप्रति कृतज्ञता प्रकट गर्दछु । अध्ययनको क्रमलाई विवाह भएपछि पनि घरबाहिर बसेर निरन्तरता दिनको लागि सहयोग गर्नुहुने मेरा घरपरिवारका माननीय सम्पूर्ण महानुभावहरुलाई हार्दिक आभार प्रकट गर्दछु ।

यस शोधपत्रका शोधनायक डम्बरुबल्लभ गड्तौलाप्रति पनि कृतज्ञ छु । यो शोधपत्र लेखनका क्रममा शोध सम्बन्धी विभिन्न सरसल्लाह र शैक्षिकसाथै शोधपत्रको संरचना तथा अन्य टड्कण सम्बन्धी सहयोग गर्नुहुने अग्रज दाइ श्री शरद तिम्सिना र कम्प्युटरमा टड्कण कार्यको सम्पूर्ण सहयोग गर्नुहुने श्री प्रकाश न्यौपानेप्रति विशेष आभार व्यक्त गर्दछु । यो शोधपत्र तयार गर्दा बीचमा आइपरेका विभिन्न समस्याहरुमा प्रत्यक्ष अप्रत्यक्ष सहयोग गर्नुहुने सम्पूर्ण शुभचिन्तकहरुप्रति समेत हार्दिक कृतज्ञता व्यक्त गर्दछु ।

मिति: २०६७/१२/२३

.....
नानुका घिमिरे
स्नातकोत्तर तह दोस्रो वर्ष
परीक्षा रोल नं. १००२१
महेन्द्र रत्न बहुमुखी क्याम्पस, इलाम

विषय सूची
पहिलो परिच्छेद
शोध परिचय

	पृष्ठ सङ्ख्या
१.१ शोध शीर्षक	१
१.२. शोधपत्रको प्रयोजन	१
१.३. विषय परिचय	२
१.४ समस्याको कथन	२
१.५ शोधपत्रका उद्देश्यहरू	२
१.६. पूर्वकार्यको समीक्षा	३
१.७ शोधकार्यको औचित्य	४
१.८ शोधकार्यको सीमा निर्धारण	४
१.९ सामग्री सङ्कलन विधि र शोधविधि	५
१०. शोधपत्रको रूपरेखा	५

परिच्छेद दुई

साहित्यकार डम्बरुबल्लभ गड्तौलाको जीवनी

२.१. पृष्ठभूमि	६
२.२. वंश परम्परा	६
२.३. जन्मस्थान	७
२.४ जन्म	७
२.५. बाल्यकाल	८
२.६. शिक्षादीक्षा	८
२.७. जागिरे जीवन	९
२.८. पारिवारिक स्थिति	१०
२.८.१. न्वारान, ब्रतबन्ध र विवाह	११
२.८.२. सन्तान	१२
२.८.३. आर्थिक अवस्था	१२
२.८.४. पेसा, व्यवसाय	१३
२.८.५. मातापिता र आफ्नो वयस्कता	१३

तेस्रो परिच्छेद

डम्बरुबल्लभ गड्तौलाका व्यक्तित्वका विविध पक्षहरू

३.१. आमुख	१५
३.२. शारीरिक व्यक्तित्व	१५
३.३. स्वभाव	१६
३.४. रुचि	१७
३.५. साहित्यिक व्यक्तित्व	१८
३.५.१. कवि व्यक्तित्व	१८
३.५.२. कथाकार व्यक्तित्व	१९
३.६. साहित्येत्तर व्यक्तित्व	२०
३.६.१. जागिरे व्यक्तित्व	२०
३.६.२. सामाजिक समाजसेवी, मानवीय सेवामा सहयोगी व्यक्तित्व	२१
३.६.३. राजनीतिक व्यक्तित्व	२१
३.६.४. शैक्षिक व्यक्तित्व	२२
३.६.५. भ्रमणशील एवम् जिज्ञासु व्यक्तित्व	२२
३.६.६. सङ्घसंस्थामा आबद्ध व्यक्तित्व	२४
३.६.७. खोज तथा अनुसन्धानमूलक व्यक्तित्व	२४
३.६.८. धर्म संस्कृतिको मान्यता र आस्थाप्रतीको व्यक्तित्व	२४
३.६.९. पुस्तकाकार कृतिहरू	२५
३.६.१०. सम्मान तथा पुरस्कार	२५
३.६.११. साहित्य सम्बन्धी दृष्टिकोण वा विचार	२६
३.६.१२. जीवन सम्बन्धी दृष्टिकोण	२७
३.६.१३. सारांश तथा गड्तौलाको स्थान निर्धारण	२७

चौथो परिच्छेद

डम्बरुबल्लभ गड्तौलाको साहित्ययात्रा, प्रवृत्ति र योगदान

४.१. आमुख	२९
४.२. साहित्य लेखन, प्रेरणा, प्रभाव सिर्जना गतिविधि	२९
४.३. डम्बरुबल्लभ गड्तौलाका रचनाहरूको चरण विभाजन	२९

४.४ साहित्यकार डम्बरुबल्लभका प्रवृत्तिहरू	३६
४.५ साहित्यकार गड्तौलाको साहित्यमा योगदान	४०

पाँचौं परिच्छेद

साहित्यको सैद्धान्तिक आधार र गड्तौलाका कृतिहरूको विश्लेषण

५.१ नेपाली साहित्यको परिचय	४३
५.२ डम्बरुबल्लभ गड्तौलाका रचनाहरूको विश्लेषण	४९
५.२.१ आमुख	४९
५.२.२ भ्यागुताको चुरीफुरी कथासङ्ग्रहको विश्लेषण	४९
५.२.३ कथा सङ्ग्रह “भुत्रो” (२०६४) को विश्लेषण	५६
५.२.३.१ ‘नखाएको विष’ कथाको विश्लेषण	५८
५.२.३.२ अरमल कथाको विश्लेषण	६०
५.२.३.३ चौकी कथाको विश्लेषण	६१
५.२.३.४ सहयात्री कथाको विश्लेषण	६३
५.२.३.५ उदारता कथाको विश्लेषण	६५
५.२.३.६ लावण्यवती कथाको विश्लेषण	६६
५.२.३.७ पिटरको चिठी कथाको विश्लेषण	६८
५.२.३.८ हली कथाको विश्लेषण	७०
५.२.३.९ लक्ष्मीको बिहे कथाको विश्लेषण	७०
५.२.३.१० टाट्नको खसी कथाको विश्लेषण	७१
५.२.३.११ ‘ॐ नमः शिवाय’ कथाको विश्लेषण	७३
५.२.३.१२ ‘धर्ती माता’ कथाको विश्लेषण	७३
५.२.३.१३ शत्रु कथाको विश्लेषण	७४
५.२.३.१४ ‘कुलघरान’ कथाको विश्लेषण	७५
५.२.३.१५ ‘घर’ कथाको विश्लेषण	७६
५.२.३.१६ ‘श्राद्ध’ कथाको विश्लेषण	७६
५.२.३.१७ ‘डा. हर्के’ कथाको विश्लेषण	७७
५.२.३.१८ ‘प्रतिपदाको ग्रहण’ कथाको विश्लेषण	७८
५.२.३.१९ ‘ओच्छ्यान’ कथाको विश्लेषण	७९
५.२.३.२० ‘हेड सर’ कथाको विश्लेषण	८०

५.२.३.२१ 'प्रष्ट' कथाको विश्लेषण	८१
५.२.३.२२. 'सरकारी' कथाको विश्लेषण	८१
५.२.३.२३ 'मुखियाको आसन' कथाको विश्लेषण	८२
५.२.३.२४ 'गुफा' कथाको विश्लेषण	८२
५.२.३.२५. 'असल मान्छे' कथाको विश्लेषण	८३
५.२.३.२६ 'भान्से' कथाको विश्लेषण	८३
५.२.४ 'मरुभूमिको काकाकुल' कविता सङ्ग्रहको विश्लेषण	८४
५.२.४.१ 'बाढी' कविताको विश्लेषण	८५
५.२.४.२ 'बालदिवस' कविताको विश्लेषण	८६
५.२.४.३ 'उदयपुरको बोक्से' कविताको विश्लेषण	८६
५.२.४.४ 'सडक' कविताको विश्लेषण	८७
५.२.४.५ 'सडकछाप' कविताको विश्लेषण	८७
५.२.४.६ 'रक्सी महिमा' कविताको विश्लेषण	८८
५.२.४.७ 'पिकनिक २०५७' कविताको विश्लेषण	८८
५.२.४.८ 'गीता पाठ' कविताको विश्लेषण	८८
५.२.४.९ 'जागिर खानु छ' कविताको विश्लेषण	८९
५.२.४.१० 'मरुभूमिको काकाकुल' कविताको विश्लेषण	८९
५.२.४.११ 'भलादमि' कविताको विश्लेषण	९०
५.२.४.१२ 'जाडो' कविताको विश्लेषण	९०
५.२.४.१३ 'काग' कविताको विश्लेषण	९१
५.२.४.१४ 'बुढो पिपल' कविताको विश्लेषण	९१
५.२.४.१५ 'सन्तान' कविताको विश्लेषण	९२
५.२.४.१६ 'निस्वार्थ सेवा' कविताको विश्लेषण	९२
५.२.४.१७ 'माया' कविताको विश्लेषण	९३
५.२.४.१८ 'उनैको सम्झना' कविताको विश्लेषण	९४
५.२.४.१९ 'शहीद' कविताको विश्लेषण	९४
५.२.४.२० 'धरहराको आँसु' कविताको विश्लेषण	९४
५.२.४.२१ 'भानुको सम्झना' कविताको विश्लेषण	९४
५.२.४.२२ 'सुकुम्बासी' कविताको विश्लेषण	९५
५.२.४.२३ 'मरिच' कविताको विश्लेषण	९५

५.२.४.२४ 'यात्रा' कविताको विश्लेषण	९६
५.२.४.२५ 'रहर' कविताको विश्लेषण	९७
५.२.४.२६ अन्य छोटो कविताहरूको विश्लेषण	९८

छैटौं: परिच्छेद

६.१ उपसंहार	१०४
६.२ केही आवश्यक शोध शीर्षकहरू	१०८
सन्दर्भग्रन्थ सूची	
परिशिष्ट	१०९

संक्षेपीकरण

चिन्ह	अर्थ
नि.मा.वि.	निम्न माध्यमिक विद्यालय
प्रा.वि.	प्राथमिक विद्यालय
वि.सं.	विक्रम सम्वत्
सं	सम्वत्
डा.	डाक्टर
.../.....	वा, अथवा
...	केहीअंश छुटेको
.....	केही अंश बाँकी